

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ

**АРХЕОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ
2015**

КИЇВ * 2016

УДК 904(477)
ББК Т4(4УКР)2/4я43
А-87

Головний редактор
БОЛТРИК Юрій Вікторович, канд. іст. наук

Редакційна колегія
БУЙСЬКИХ Алла Валеріївна, д-р іст. наук
ГОРБАНЕНКО Сергій Анатолійович, канд. іст. наук
ЗАЛІЗНЯК Леонід Львович, д-р іст. наук, проф.
ІВАКІН Гліб Юрійович, член-кореспондент НАН України, проф.
КРИЖИЦЬКИЙ Сергій Дмитрович, член-кореспондент НАН України
КУЛАКОВСЬКА Лариса Віталіївна, канд. іст. наук
МОЦЯ Олександр Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.
ОТРОЩЕНКО Віталій Васильович, д-р іст. наук, проф.
ПОТЕХІНА Інна Дмитрівна, канд. іст. наук
СКОРИЙ Сергій Анатолійович, д-р іст. наук, проф.
СУПРУНЕНКО Олександр Борисович, канд. іст. наук
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Ростислав Всеволодович, д-р іст. наук, проф.
ЧАБАЙ Віктор Петрович, член-кореспондент НАН України, проф.

*Затверджено до друку Вченою радою
Інституту археології НАН України*

Прийом матеріалів:
Польовий комітет ІА НАН України
просп. Героїв Сталінграда, 12
м. Київ 04210
тел. (044) 254-11-37, 254-11-66
факс (044) 418-33-06

*Виходить за підтримки
ВГО «Спілка археологів України»*

А-87 Археологічні дослідження в Україні 2015. — К.: Стародавній Світ, 2016. — 272 с.
ISBN 978-966-2608-32-8

Видання є щорічником, який готується до друку Польовим комітетом Інституту археології НАН України. Містить інформаційні повідомлення про роботу археологічних експедицій поточного польового сезону.

Стане в нагоді науковцям, студентам і всім, хто стежить за розвитком сучасної української археологічної науки.

УДК 904(477)
ББК Т4(4УКР)2/4я43

В оформленні обкладинки використано фото городища Червоний Маяк на Херсонщині і знахідок із нього; фото О.С. Дзюладзе

ISBN 978-966-2608-32-8

© Інститут археології НАН України, 2016
© Автори статей, 2016

Редактор: І.В. Черновол; оформлення обкладинки: А.В. Панікарський; верстка: С.А. Горбаненко

ПП «Видавництво «Стародавній Світ»
тел.: (044) 599-34-43
e-mail: books@ancientry.org
www.ancientry.org

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3991 від 24.02.2011 р.

Підписано до друку 16.12.2016 р. Формат 60 × 84 1/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Antiqua. Ум. друк. арк. 32,3.
Тираж 300 прим. Зам. № 16-12.

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ	
БОЛТРИК Ю.В., ІГНАЧАК М., ЛІФАНТІЙ О.В., ШЕЛЕХАНЬ О.В. Дослідження Северинівського городища	7
РУДЬ В.С., ФЕДОРОВ С.С., ЗАЙЦЕВА О.В. Розвідки пам'яток трипільської культури на півдні Вінниччини	10
СЛЕСАРЄВ Є., ГОРДІЄНКО Р. Розвідки поблизу с. Северинівка	13
ЧЕРНОВОЛ Д.К., КОРВІН-ПІОТРОВСЬКИЙ А.О., РАДОМСЬКИЙ І.С., ПИВОВАРОВА Ю.С. Розкопки ранньотрипільського поселення Бернашівка	15
ВОЛИНСЬКА ОБЛАСТЬ	
БАЮК В.Г. Археологічні роботи в Державному історико-культурному заповіднику м. Луцька ..	17
ВЕРБА Т. Розвідки в с. Хорохорин	19
МАЗУРИК Ю. Човен-довбанка з річки Турія на Волині	20
МАЗУРИК Ю., ХОМИЧ П. Знахідка човна-довбанка на річці Стир на Волині	24
ТЕЛІЖЕНКО С.А., МАНЬКО В.О., ВЕСЕЛЬСЬКИЙ А.П. Дослідження на Волині	25
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ	
РОМАШКО В.А. (†) Археологічні розвідки порожистої частини Дніпра	28
РОМАШКО О.В. Археологічні розвідки у пониззі Самари	29
ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ	
ГОЛУБЄВА І.В., ГОЛУБЄВ А.М. Розвідки у Слов'янському районі	30
ГОРБОВ В.М., БОЖКО Р.П., УСАЧУК А.М. Дослідження на території м. Маріуполя	31
ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ	
ПАВЛЕНКО С.В. Розвідки в околицях Коростеня	33
ПЕТРАУСКАС А.В., ІВАКІН В.Г., БІБКОВ Д.В., ПАВЛЕНКО С.В. Дослідження середньовічного кургану біля м. Олевськ	34
ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ	
КОТИГОРОШКО В.Г., МОЙЖЕС В.В. Дослідження Малокопанського комплексу	37
ПРОХНЕНКО І.А. Дослідження Королівського замку Нялаб	38
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ	
АНДРУХ С.І., ТОЩЕВ Г.М., ТОЩЕВ А.Г. Дослідження на Мамай-горі	42
АНТОНОВ А.Л. Роботи експедиційного загону Запорізького обласного краєзнавчого музею	43
ГОЛИК А.А. Підсумки розвідки у Бердянському районі	43
ДЖОС В.С. Дослідження поселення Кам'яна Могила II у Північному Приазов'ї	44
ДРОВОСЕКОВА О.В. Розкопки на території історико-архітектурного музею-заповідника «Садиба Попова»	45
ЄЛЬНИКОВ М.В. Дослідження золотоординського поселення «Мечеть-Могила»	48
ЗВІЛНСЬКИЙ С.О. Археологічні експертизи в Запорізькій області	50
ПАПАНОВА В.А., ТОЩЕВ Г.М., ГОЛИК А.А. Розкопки курганного могильника № 2701 біля с. Дмитрівка	52
ТОЩЕВ Г.М., АНДРУХ С.І. Розкопки двох курганів над Білозерським лиманом	53
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ	
МАКАРОВИЧ П.К., БОЛТРИК Ю.В., РУДЬ В.С., КОЧКІН І.Т. Пошуки курганних груп комарівської культури у Верхньому Подністров'ї	54
М. КИЇВ	
КОЗЛОВСЬКИЙ А.О., КРИЖАНОВСЬКИЙ В.О. Дослідження по вул. Олегівській у м. Києві	56
КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ	
БІБКОВ Д.В. Розвідки на острові Вальківський у Вишгороді	58
ГОТУН І.А., ГОРБАНЕНКО С.А., ПЕТРАУСКАС А.В., ШАХРАЙ Д.О. Середньовічні сільсько-господарські знаряддя з околиць Боярки та контекст їхньої фіксації	59
ГОТУН І.А., НЕПОМ'ЯЩИХ В.Ю., ШАХРАЙ Д.О. Обстеження багатопарового поселення в Крюківщині	61
ГОТУН І.А., СУХОНОС А.М., КАЗИМІР О.М., СИНИЦЯ Є.В., ГУНЬ М.О. Середньовічне селище Ходосівка-Рославське за результатами робіт 2015 р.	62
ІВАКІН В.Г., БІБКОВ Д.В. Археологічні дослідження посаду давньоруського Вишгорода	64
ІВАКІН В.Г., ПОЧИНОК Е.Ю., КОЗЮБА В.К. Розвідки в Іванківському районі	66
КАЗИМІР О.М., ГОТУН І.А., БАБЕНКО Р.В., СИНИЦЯ Є.В., НЕПОМ'ЯЩИХ В.Ю., ШАХРАЙ Д.О., ГУНЬ М.О., ЛОЗНИЦЯ Т.В. Вивчення північної частини Софіївсько-Борщагівського поселення ..	67
КАЗИМІР О.М., ГОТУН І.А., БАБЕНКО Р.В., ШАХРАЙ Д.О., ГУНЬ М.О., ЛОЗНИЦЯ Т.В. Дослідження прибережної смуги середньовічного селища в Софіївській Борщагівці	71
КАЗИМІР О.М., ГОТУН І.А., СИНИЦЯ Є.В., СИНИЦЯ М.Є., БАБЕНКО Р.В., ШАХРАЙ Д.О. ранньослов'янська пам'ятка в околицях Києва ..	73
МИЛАШЕВСЬКИЙ О.С. Дослідження в околицях с. Пилипча	75
НЕПОМ'ЯЩИХ В.Ю. Науково-рятувні роботи в с. Білогородка	76

ПЕТРАУСКАС А.В., БОНДАР К.М., ГОТУН І.А., СЕРГІЙЧУК Л.В. Дослідження у Ржищеві	76	БУЙСЬКИХ А.В., НОВІЧЕНКОВА М.В. Дослідження на території Римської цитаделі Ольвії . . .	115
ПЕТРАУСКАС А.В., КИРИЛЕНКО О.С., ІВАКІН В.Г., ЗОЦЕНКО І.В., ПЕРЕВЕРЗЄВ С.В., ОСАДЧИЙ Р.М. Науково-рятивні дослідження на багатошаровому об'єкті Гатне 2	77	БУЙСЬКИХ А.В., ХМЕЛЕВСЬКИЙ Д.М. Дослідження північного оборонного комплексу римської цитаделі в Ольвії	116
ТЕТЕРЯ Д.А., ТОВКАЙЛО М.Т. Дослідження ґрунтового могильника давньоруської доби на східній околиці Переяслава	78	ГОРБЕНКО К.В. Дослідження укріпленого поселення Дикий Сад	118
ЧМІЛЬ Л.В., ОЛЕНИЧ А.М. Розкопки багатошарового поселення Іванків 3 в Іванківському районі	80	ІВЧЕНКО А.В. Роботи на некрополі Ольвії	121
КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ		КРУТІЛОВ В.В., СМІРНОВ О.І. Розкопки античного поселення Борисфен (ділянка «Т»)	122
ЗАЛІЗНЯК Л.Л., КУХАРЧУК Ю.В., ШЕВЧЕНКО Т.О., ВЕТРОВ Д.О., ХОПТИНЕЦЬ І.М. Розкопки палеолітичних стоянок Андріївка 4 та Троянове 4В біля м. Новомиргород	81	КРУТІЛОВ В.В., ЧИСТОВ Д.Є. Роботи експедиції Державного Ермітажу на острові Березань	123
ЗАЛІЗНЯК Л.Л., НЕЗДОЛІЙ О.І. Дослідження палеолітичної стоянки Коробчине-курган	84	ФОМЕНКО В.М., ТОВКАЙЛО М.Т., ДЯЧЕНКО М.А., ТРЕБУХ О.О. Розкопки багатошарових пам'яток Гард і Лідина Балка	125
ОРЛИК О.П. Результати археологічних розвідок на Кіровоградщині	88	ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ	
СОБЧУК В., НЕБІА М., РУДЬ В., ТИХИЙ В. Розвідки у правобережній частині басейну середньої течії р. Синюха у 2014 р.	90	КЮСАК Д.В. Роботи на комплексі пам'яток «Кам'яне-Завалля»	127
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ		ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ	
БАНДРІВСЬКИЙ М., ГАВІНСЬКИЙ А., ОПРИСК В. Рятівні розкопки у Винниках біля Львова	92	ЖАРОВ Г.В., ЛИСЕНКО С.Д. Дослідження пам'яток доби бронзи у Полтавській області	129
БЛАС Н., ГАВІНСЬКИЙ А., ОПРИСК В. Розвідки у м. Винники та Пустомитівському районі	94	ЗАДНІКОВ С.А. Роботи на Східному укріпленні Більського городища	131
ВОЙЦЕЩУК Н., ОСАУЛЬЧУК О., НОВІЦЬКИЙ Р., НОВІЦЬКИЙ Т., КОНОНЕНКО О. Розвідки на Мостищині	95	ЗАДНІКОВ С.А., КОРОСТ І.І., ПРИЙМАК В.В., ГОПКАЛО О.В. Розвідки на території Більського археологічного комплексу	132
ВОЙЦЕЩУК Н., ОСАУЛЬЧУК О., ЧОПЕК С., ТРИБАЛА-ЗАВІСЛЯК К., БОБАК Д. Дослідження на Львівщині	96	МИРОНЕНКО К.М., СУПРУНЕНКО О.Б., СИДОРЕНКО О.В. Обстеження у місті Лубни	135
ГАВІНСЬКИЙ А. Розкопки поселення маліцької культури доби енеоліту Ставчани Х	97	МОГИЛОВ О.Д., ПАНЧЕНКО К.І. Розвідки на поселеннях Більського городища	137
ОСАУЛЬЧУК О.М., СІЛАЄВ О.М. Рятівні дослідження на багатошаровому поселенні Ременів 1 (ур. Бишів)	99	МОГИЛОВ О.Д., СКОРИЙ С.А., ПАНЧЕНКО К.І., РОМАШКО О.В., КРАВЧЕНКО О.М. Роботи на Більському городищі	139
ОСАУЛЬЧУК О., СІЛАЄВ О., САЛО Б., НАЗАР І. Дослідження на поселенні Старий Яричів 3	101	ПУГОЛОВ О.Ю., ВОЛОДАРЕЦЬ-УРБАНОВИЧ Я.В. Дослідження Глинського археологічного комплексу	141
СІЛАЄВ О., САЛО Б., БЛАС Н., КОНОПЛЯ В. Нові відкриття на Львівщині	103	РЕЙДА Р.М., ГЕЙКО А.В., САПЕГІН С.В. Розкопки Шишацького могильника	143
ФИЛИПЧУК А.М. Роботи у північній частині Плісненського археологічного комплексу в 2015 р.	105	СУПРУНЕНКО О.Б. Ґрунтовий некрополь скіфського часу в Полтаві	144
ФИЛИПЧУК М.А. Короткі підсумки робіт у південній частині Плісненського археологічного комплексу	105	СУПРУНЕНКО О.Б., КОВЕРКО А.В. Пам'ятки археології території Солоницької сільської ради Козельщинського району	146
ШНІЦАР М.Г., ПІДКОВИЧ А.Я., ТКАЧ Є.С. Дослідження по вул. Лева, 2 у м. Львові	106	СУПРУНЕНКО О.Б., КОРОСТ І.І., ШАПОРДА О.М. Роботи в ур. Перемірки у Більську	148
ШНІЦАР М.Г., ТКАЧ Є.С. Дослідження по вул. Весела, 5 у м. Львові	107	ШАПОРДА О.М., КОРОСТ І.І. Розвідки у Більському мікрореґіоні	149
МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ		ШЕРСТЮК В.В. Розвідки в Полтавській області	152
БІЛЯЄВА С.О., ІЄВЛЕВ М.М., ФІАЛКО О.Є., ЧУБЕНКО О.В. Роботи Південної Середньовічної експедиції в Очаківському районі	111	ШЕРСТЮК В.В. Розкопки Манжелійського городища	154
БУЙСЬКИХ А.В., КУЗЬМІШЕВ О.Г., ФОРНАСЬ Є.І. Дослідження ольвійського передмістя біля Західних воріт	114	ШРАМКО І.Б. Дослідження Західного Більського городища	156
РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ			
		ВОЙТЮК О. Роботи в Радивилівському та Рівненському районах у 2014 р.	157
		ВОЙТЮК О. Розвідки на Рівненщині	159
		ПЕТРАУСКАС О.В., ПАНКАРСЬКИЙ А.В., МИЛАШЕВСЬКИЙ О.С., ДІДЕНКО С.В., СЕРГЄЄВА М.С. Матеріали археологічних досліджень	

об'єкту 3 вельбарської культури на поселенні Хрінники 1	160	ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ	
ПРИЩЕПА Б.А., ВОЙТЮК О.П., ЧЕКУРКОВ В.С. Розкопки в Пересопниці	164	КОРВІН-ПІОТРОВСЬКИЙ О.Г., ПІЧКУР Є.В., ЧА-БАНЮК В.В., ШАТІЛО Л.О. Роботи Трипільської експедиції	201
ПРИЩЕПА Б.А., ХАРКОВЕЦЬ Ю.І., ВОЙТЮК О.П., КОЖУШКО О.К. Дослідження на Рівненщині	167	КУШТАН Д.П., ОВЧИННИКОВ Е.В. Дослідження пам'яток в околицях с. Водяники Звенигородського району	204
ПШЕНИЧНИЙ Ю., ХАРКОВЕЦЬ Ю. Дослідження городища-замчища у Дубні	168	МАГОМЕДОВ Б.В., ДІДЕНКО С.В., МИЛАШЕВСЬКИЙ О.С. Могильник черняхівської культури Легедзине	207
ТЕСЛЕНКО Д.Л., СЕМЕЛЯК О.І. Дослідження у центрі історичного Острога	170	ПРЯДКО О.О. Розвідки на території Золотоніського району Черкаської області	208
СУМСЬКА ОБЛАСТЬ		ШИДЛОВСЬКИЙ П.С., ПЕАН СТ., ЕЗАРТС П., ЛИЗУН О.М. Дослідження зони активної господарської діяльності першого ГПК Межирицької стоянки	210
ГРЕЧКО Д.С., БЕРЕСТ Ю.М., КОРОТЯ О.В., ОСАДЧИЙ Є.М. Розвідки на території Сумської області	172	ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ	
ЖАРОВ Г.В., ЛИСЕНКО С.Д. Дослідження пам'яток доби бронзи у Сумській області	175	ІЛЬКІВ М.В., ПИВОВАРОВ С.В., КАЛІНІЧЕНКО В.А. Розвідкові дослідження на території Чернівецької області	214
ТЕРПИЛОВСЬКИЙ Р.В., ЖАРОВ Г.В., ЖАРОВА Т.М., ШУЛЬГА О.С. Дослідження Лівобережної комплексної експедиції	176	ІЛЬКІВ М.В., ПИВОВАРОВ С.В., МИХАЙЛИНА Л.П., КАЛІНІЧЕНКО В.А. Дослідження Хотинської фортеці	216
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ		ПЕТРАУСКАС О.В., АВРАМЕНКО М.О. Дослідження могильника черняхівської культури «Комарів 1»	218
СИТНИК О., КОРОПЕЦЬКИЙ Р. Геостратиграфічні дослідження стоянки Пронятин	178	ПЕТРАУСКАС О.В., КОВАЛЬ О.А., ШИШКІН Р.Г. Дослідження поселення черняхівської культури біля с. Комарів	219
ЯГОДИНСЬКА М., ІЛЬЧИШИН В. Дослідження біля с. Кордишів	180	ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ	
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ		БОНДАР О.М. Дослідження на території с. Малий Листвен	220
АКСЬОНОВ В.С. Дослідження верхньо-салтівського катакомбного могильника	181	ВЕРЕМЕЙЧИК О.М., БОНДАР О.М. Дослідження Любецької експедиції	223
КОЛОДА В.В. Дослідження поблизу с. Мохнач ..	183	ЖАРОВ Г.В., ЛИСЕНКО С.Д. Дослідження пам'яток доби бронзи у Чернігівській області ...	225
ЛЮБИЧЕВ М.В., ШУЛЬТЦЕ Е., ВАРАЧОВА К.Г., ФЛАТОВ Д.О. Дослідження пам'яток пізньоримського часу біля с. Війтенки	184	КЕДУН І.С., ПАРХОМЕНКО О.Г. Дослідження поселення Магерки I	227
МИЗГІН К.В., ЛЮБИЧЕВ М.В. Дослідження могильника черняхівської культури біля смт Зачепилівка	185	СИТИЙ Ю.М., МЕЗЕНЦЕВ В.І. Дослідження в Батурині	229
ОКАТЕНКО В.М., ГОЛУБЄВА І.В. Рятівні дослідження Харківської фортеці	187	СКОРОХОД В.М., КАПУСТІН К.М., СИТА Л.Ф., ТЕРЕЩЕНКО О.В. Дослідження на посаді Виповзівського городища	229
ОКАТЕНКО В.М., ГОЛУБЄВ А.М., ГОЛУБЄВА І.В. Наукові експертизи і розвідки у м. Харкові та Харківській області	188	СКОРОХОД В.М., МОЦЯ О.П., ЖИГОЛА В.С. Роботи на Виповзівському городищі	231
ПЕЛЯШЕНКО К.Ю. Розкопки Циркунівського городища	189	ЧЕРНЕНКО О.Є., КЕДУН І.С., КРАВЧЕНКО Р.М. Дослідження в Новгороді-Сіверському	232
СНІЖКО І.А., БАБЕНКО Л.І. Нові місцезнаходження кам'яного віку на Харківщині	191	ЧЕРНЕНКО О.Є., ЛУЦЕНКО Р.М., КРАВЧЕНКО Р.А. Роботи на території Мезинського національного природного парку	234
ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСТЬ		ЧЕРНЕНКО О.Є., НОВИК Т.Г., МІХЕЄНКО К.М. Архітектурно-археологічні дослідження Іллінської церкви у Чернігові	236
СИМОНЕНКО О.В., СІКОЗА Д.М., ДЗНЕЛАЗЕ О.С. Дослідження пізньоскіфського могильника Червоний Маяк і городища Львове	194	ЧЕРНЕНКО О.Є., НОВИК Т.Г., СОЛОБАЙ П.В. Дослідження на території Чернігівського дитинця	238
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ			
ВЕТРОВ В.С., СТЕПАНЧУК В.М., КАРМАЗИ-НЕНКО С.П. Роботи історико-культурного заповідника «Межибіж»	196		
СТЕПАНЧУК В.М., ВЕТРОВ В.С., КАРМАЗИ-НЕНКО С.П., ПОГОРІЛЕЦЬ О.Г. Роботи Нижньопалеолітичної експедиції ІА НАН України	197		
СТРОЦЕНЬ Б.С., НЕЧИТАЙЛО П.О., СТАРЕНЬ-КИЙ І.О., КУЛШОВА А.А. Охоронні дослідження на території Кам'янець-Подільського	198		

**МЕТОДИ ПРИРОДНИЧИХ НАУК
В АРХЕОЛОГІЇ**

Вступне слово (Ю.В. Болтрик, С.А. Горбаненко, І.Д. Потехіна)	240	ПОТЄХІНА І.Д. Антропологічна експертиза нових матеріалів із поховальних пам'яток епох неоліту, енеоліту та ранньої бронзи	262
КОРІННИЙ В.І., РУДЬ В.С., КОСАКІВСЬКИЙ В.А. Петрографічні визначення знарядь праці з трипільських поселень Буго-Дністровського межиріччя	246	КОЗАК О.Д. Палеопатологічні дослідження антропологічних матеріалів з поховань доби бронзи — середньовіччя у 2014—2015 рр.	264
ГОРБАНЕНКО С.А. Палеоетноботанічні визначення	248	СЛОБОДЯН Т.І. Антропологічний аналіз кремацій (дослідження 2014—2015 рр.)	265
СЕРГЄЄВА М.С. Палеодендрологічні та антракологічні дослідження	253	РУДИЧ Т.О. Антропологічна експертиза	266
ГОРОБЕЦЬ Л.В. Дослідження решток птахів	256	ЛИТВИНОВА Л.В. Антропологічний матеріал із ґрунтового могильника Торговиця	268
ЯНІШ Є.Ю. Археозоологічні дослідження	258	ВІКТОРОВА П.Є. Палеопатологічні дослідження антропологічних матеріалів з поховань доби Київської Русі — середньовіччя у 2014—2015 рр.	269
ПОТЄХІНА І.Д. Дослідження геному, дієти та резервуарного ефекту на матеріалах епох епіпалеоліту — енеоліту Середнього і Нижнього Подніпров'я	261	МІНЕЙКО О.В. Палеопатологічні та антропологічні дослідження матеріалів з поховань княжої — ранньомодерної доби, а також масових поховань ХХ ст. у Західній Україні	270

дач організував на ньому рятивні розкопки. Згодом А.В. і О.В. Петраускаси та Р.Г. Шишкін виділили на пункті горизонт I—II ст., на площі 500 м² вивчили 13 ям та будівлю пізньозарубинецького часу, де зафіксували численні фрагменти посуду вказаного періоду, у т. ч. уламки амфор, залізні ніж та шило, ймовірні сліди обробки кольорових металів, залишки чорнометалургійного виробництва. Дослідники відзначили специфіку пункту в територіальній структурі синхронних старожитностей регіону. В ході робіт крім ранньослов'янських було отримано доволі репрезентативні матеріали часів Київської Русі.

Обстежена ділянка займає відзначену попередніми дослідниками улоговину на березі, останнім часом заповнену будівельним

і побутовим сміттям та засипану привізною землею; вона розташована між наявною забудовою та стадіоном. Закладені на її площі пошукові шурфи дозволили простежити згадану засипку на глибину до 1,3—1,6 м. Водночас, у двох шурфах на південно-західній межі наявний гумусований шар з дрібними уламками кружалної кераміки давньоруського часу та ліпною — невизначеної хронології. Більш виразні фрагменти посуду належать гончарному денцю козацьких часів та ліпному рубежу — першої третини I тис., ліпним стінкам доби бронзи та прикрашеному проколами вінцю того ж часу.

Можна констатувати, що до складу ділянки входить незначна частина збережених культурних нашарувань. Для локалізації їхнього розповсюдження необхідні додаткові роботи.

І.А. Готун, А.М. Сухонос, О.М. Казимір, Є.В. Синиця, М.О. Гунь

СЕРЕДНЬОВІЧНЕ СЕЛИЩЕ ХОДОСІВКА-РОСЛАВСЬКЕ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ РОБІТ 2015 р.

Північна експедиція ІА НАНУ за участі студентів-практикантів, волонтерів і науковців із НПУ ім. М. Драгоманова, КНУ ім. Тараса Шевченка, Донецького національного університету (м. Вінниця) й інших вишів продовжила дослідження багатошарового селища в ур. Рославське в околицях Ходосівки. Роботи зосереджено на північно-східній периферії пам'ятки, де з огляду на проведення неподалік гідронамиву та відсутність дощів вдалось дійти краю культурних нашарувань на межі зайнятого поселенням підвищення і навколишнього болота, чому раніше заважав високий рівень ґрунтових вод.

Досліджена протягом сезону площа, що примикала до території, вивченої у 2007—2013 рр., склала 747 м² і продовжувала систему попередніх робіт. Перепад висот на цій ділянці сягав 1,15—1,4 м у північному напрямку і 0,8—1 м у східному, потужність культурного шару становила від 0,4—0,5 м у підвищених південно-західній та східній частинах розкопу до 0,8—1 м на схилі у північному та північно-східному напрямках і 0,1—0,2 м далі на північ та північний захід, де шар поступово переходить у товщу болотних відкладів. У той час як основні нашарування пункту складені однорідним

темно-сірим та чорним супіском з вугликами, печиною, кістками тварин, керамікою і речовим матеріалом давньоруської та монгольсько-литовської доби, на межі болота їх репрезентує 10-20-сантиметровий чорний супіщаний прошарок у верхній частині торф'янистого пласта. Материк — білий річковий пісок — переходить у білу і буру озалізнену глину з утворенням на їхній межі замивів піску і прошарків сапропелю. Цей перехід маркує давню лінію берега і супроводжується доволі різким перепадом висоти.

Попри наявність придатних для освоєння ділянок між краєм зайнятого селищем підвищення і вивченими раніше об'єктами, зокрема, розкопаним у 2013 р. житлом (об'єкт № 86), археологічний матеріал сконцентрований навколо останніх з утворенням на краю пункту смуги, практично позбавленої знахідок. Водночас, значне число останніх, а саме кістки тварин, уламки посуду було зібрано на затопленій раніше території, що свідчить про використання мешканцями пункту навколишнього болота для утилізації побутових відходів. Тут же був зафіксований і неповний кістяк крупного копитного. Крім матеріалів середньовічної доби у шарі також виявлено ліпну кераміку,

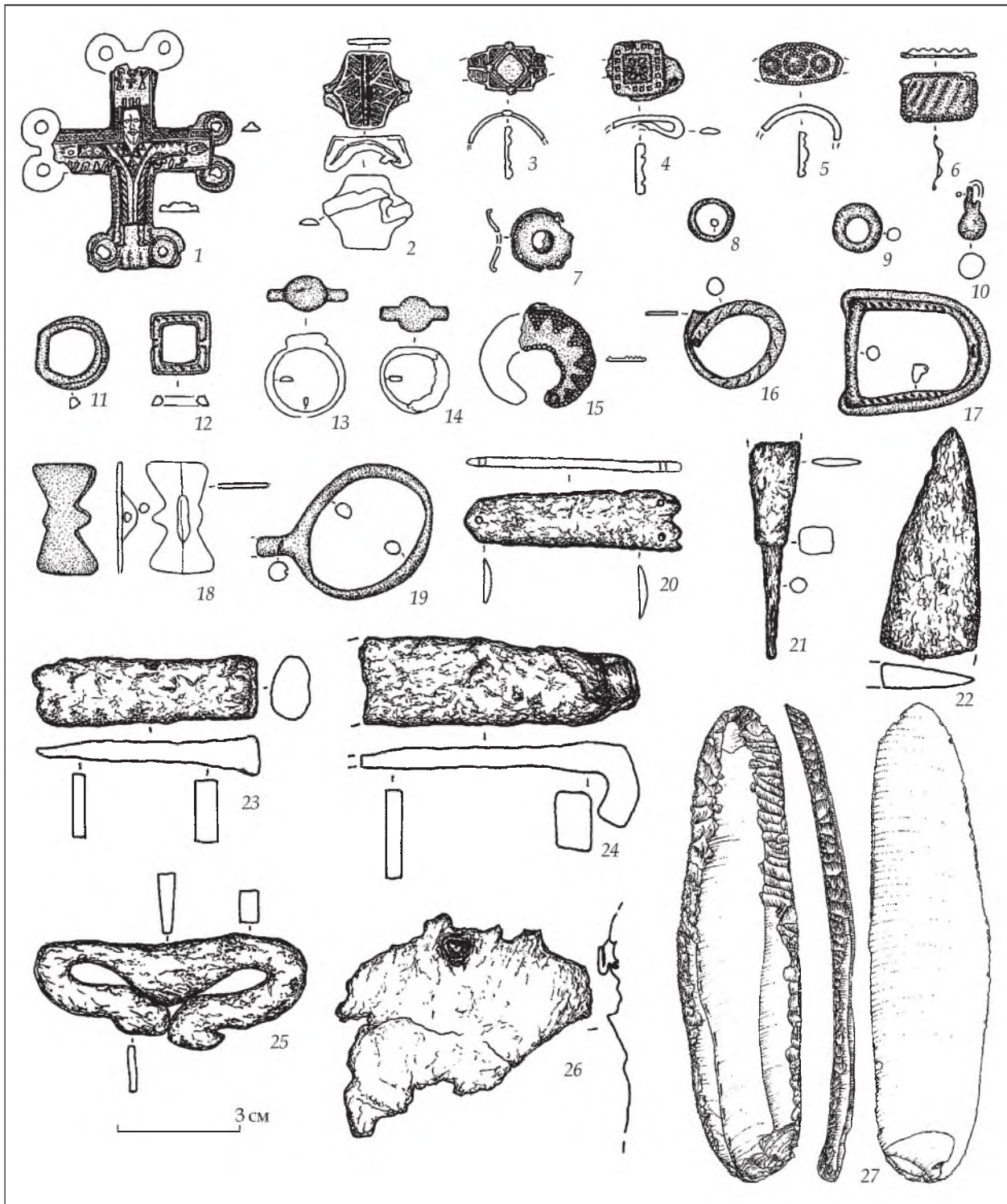

Рис. 1. Зразки індивідуальних знахідок з поселення

у тому числі неповний розвал неолітичної посудини, крем'яні знахідки, зокрема серп (рис. 1, 27), аналогії якому, на думку С.В. Переверзева, відомі у трипільській культурі та уламки посуду XVII–XVIII ст., які раніше на поселенні майже не траплялись. Вказані артефакти доволі рівномірно розповсюджувались по всій площі розкопу за винятком майже порожньої східної ділянки.

На дослідженій території зафіксовано п'ять ям. Об'єкт № 89 вивчений на периферії пункту, у північно-західній частині відкритої площі. Заповнений темно-сірим супіском з вуглинками, круглий, сягав 0,6 м у діаметрі і заглиблювався в материк на 0,13 м. Об'єкт № 90 розчищений там само. Мав розміри 1,3 × 0,9 м при глибині 0,14–0,19 м, заповнений однорідним сірим супіс-

ком без знахідок. Об'єкт № 91 розташований за 15 м на північний схід від вивчених раніше споруд, на краю зайнятого селищем підвищення, сягав розмірів 1,6 × 1,5 м. Його заповнення, складене темно-сірим супіском з вкрапленнями білої глини і білим піщано-глинистим придонним замивним прошарком заходило у материк на 0,45 м і включало уламки кераміки кінця XII—XIV ст., печину, остеологічний матеріал. Об'єкт № 92 розміром 1,1 × 0,6 м і глибиною 0,1 м знаходився за межами поширення основних нашарувань перед зниженням у напрямку болота. Заповнений темно-сірим супіском без знахідок. Об'єкт № 93 простежений на пониженій ділянці біля самої води, мав розміри 1,7 × 0,75 м при глибині 0,18 м. Заповнений сірим супіском із вкрапленнями глини білого та бурого кольору, археологічного матеріалу не містив.

Зібраний у ході робіт середньовічний керамічний матеріал традиційно привертає увагу різноманітністю і вишуканістю форм, значною кількістю уламків столового посуду, традиційно вищим (порівняно з іншими неукріпленими пунктами) відсотком фрагментів із шаром поливи, смугами та бризками останньої. Значно більше, порівняно з попередніми сезонами знайдено уламків амфор причорноморського походження. Опис індивідуальних знахідок налічує близько двох з половиною сотень виробів. Серед них — уламки скляних (майже 90) і фрагмент металевих браслетів, перстні та

їхні щитки (5), пряжки та їхні язички (4), половина прикрашеної псевдозерню лунниці, металеві накладки, деталі зброї (5), гудзик (рис. 1). Показовий виконаний з неабиякою майстерністю нашивний металевий хрест (рис. 1, 1), подібні якому побутували раніше часу освоєння пункту населенням середньовічної доби. Побутовий інвентар і хатне начиння представлені фрагментованими та цілими ножами (10), черешками (7), точильними брусками (20), фрагментом леза сокири, уламками жорен (20), кресалом, голкою, фрагментом пірофілітового пряслиця, цвяхами (14), частинами замків. Із селища також походили залізний наконечник стріли, 5 бронзових пластин. Відчутно більше ніж раніше, переважно у північно-західній частині, виявлено свинцевих пластин, частина з яких згорнута в трубку і ототожнюється з важками для рибальських сіток. Зібрані також виплески та шматки свинцю без слідів обробки. З досередньовічними культурними відкладами пов'язані бронзова накладка ранньозалізної доби (рис. 1, 18) та розтиральник, з новим часом — дві мідні монети XIX ст. Окремі вироби на момент підготовки публікації поки що не атрибутовані.

У результаті робіт простежено особливості специфіки освоєння давнім населенням даної ділянки і отримано нові дані про соціально-економічний феномен середньовічного села. Науковість цих даних традиційно приводить до висновку щодо необхідності подальшого вивчення означеного пункту.

В.Г. Івакін, Д.В. Бібіков

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСАДУ ДАВНЬОРУСЬКОГО ВИШГОРОДА

Роботи 2015 р. проходили на двох ділянках. Основний об'єм робіт було зосереджено в центральній частині посаду, за адресою: пров. Старосільський, ділянка 42. Дослідження на даній земельній ділянці проводилися з 2013 р. Загалом за два попередніх сезони на площі 359 м² виявлено залишки чотирьох давньоруських садіб (однієї з них — практично повною площею) з цілою низкою житлових, господарських і виробничих об'єктів кінця X — першої третини XII ст. Деякі з цих об'єктів увійшли в межі розкопу лише частково, відтак роботи

мали на меті дослідити залишок доступної площі садиби.

Прирізка 1 до розкопу 6 2014 р. примикала до північно-західного кута останнього. Ділянка площею 16 м² виявилась пошкодженою будівельною технікою. Дібрано заповнення невеликого підкліту об'єкта 2 — наземної житлової споруди, виявленої минулого року. Поруч знайдено залишки гончарного горна діаметром близько 1,5 м. За браком часу об'єкт законсервовано. Його дослідження планується продовжити в наступному польовому сезоні.